

dc_170_11

Akadémiai doktori értekezés tézisei

Hajdu Péter

**Tudás és elbeszélés
A Mikszáth-kispróza rejtelmei**

Budapest, 2011

I.

A kutatási feladat

Mikszáth Kálmán már életében igen erős kanonikus pozíciót vívott ki magának, és ha maga a kanonikusság nem is nagyon változott azóta, a művekhez rendelt értelmezések, a kanonizált értelmezői szempontok jelentősen módosultak időnként. Az értelmezést a közelmúltig egy olyan politizáló hagyomány határozta meg, amely nagyon leszűkítette a Mikszáth-értelmezés szempontrendszerét (dzsentri, társadalomkritika), és a poétikai formáltság helyett kizárólag tartalmi kérdésekre koncentrált. Ez az átpolitizált értelmezési paradigma nem a marxista irodalomtudomány találmánya volt, de a marxista változat tette valószínűleg majdhogynem érdektelenné Mikszáthot a 80-as évekre. A legutóbbi mintegy másfél évtizedben sikerült ezt a hagyományt felülírni, de a Mikszáth-próza teljes újraértelmezése ettől még nem történt meg. Remek, új szempontú elemzések születtek a leginkább kanonizált regényekről, de a kispróza tekintetében lényegében hiányzott a korszerű szempontrendszerű, nemzetközi perspektíván alapuló, poétikai elemzése. A kutatási feladat azért lett Mikszáth Kálmán kisprózájának újraértelmezése, mégpedig oly módon, hogy a vizsgálódás a kisprózai korpusz legtöbb műfajára kiterjedjen, így a publicisztikát is tekintetbe vegye a novellákon kívül. A Mikszáth-kispróza tárgyalásának két fő nehézsége a kései szövegek textológiai feldolgozatlansága és *A jó palócok* utáni novellisztika kritikai elhanyagoltsága. A helyzet sokkal jobb a novellákat illetően, amelyeknek kritikai kiadása, igaz, csak 1897-ig készült el (bár maga a disszertáns vezetésével előrehaladtak az ezutáni kötetek munkálatai is), de a későbbi szövegek nagyjából megjelentek összegyűjtve is. A publicisztika kritikai kiadása felmegy 1897-ig, de a későbbi publicisztikából csak nagyvonalú, teljességre egyáltalán nem törekvő válogatások készültek. Ebből a szempontból vélhetőleg sokat segítenek majd azok a hálózati kiadások, amelyek a mek felületein jelennek meg. A disszertáns összegyűjtötte és kiadta 1898–99 és 1903–5 publicisztikát. Így nyilvánvalóvá vált, hogy a publicisztikai válogatások a kései korpusznak csak kis részét tartalmazták. A másik nehézség, hogy a sikert hozó novelláskötetek kivételével a Mikszáth-recepció a kisprózával alig foglalkozott. Ennek fő oka, hogy általánosan elfogadottá vált az életműnek olyan leírása, amely folyamatos fejlődést lát a kisprózától a rövidebb regényeken át a kései nagyregények felé. A kánon középpontjába a regények kerülnek, és az azokkal egy periódusban keletkezett rövidebb művek leértékelődtek, kritikai figyelmet nem vonzottak. A jelen kutatás ezért igyekezett feltárni az érett kisprózát és az újabb Mikszáth-értés elsősorban a regényekre alkalmazott értelmező eljárásait a

novellaelemzés nemzetközi irodalomtudományos eredményeivel egyesítve a kispóza olvasásában kipróbálni.

II.

A feldolgozás módszerei

A filológiai és szövegkritikai szempont a monográfia egészének mintegy szubsztrátumát képezi. A kései kispóza tekintetében szükség volt a korabeli sajtó, elsősorban Mikszáth lapjainak extenzív olvasására, és ez számos olyan tapasztalattal szolgált, ami előrelendítheti a Mikszáth-filológiát, de a kutatásnak nem egy az eddigieknél teljesebb bibliográfia vagy szövegek hozzáférhetővé tétele volt a célja, hanem a szövegek korszerű szempontú értelmezése, szoros olvasása. A politikai publicisztikai szövegek tárgyalásában a kultúratudományi elemzés módszertana bizonyult legjobban felhasználhatónak, és ez a szempontrendszer tulajdonképpen nem hiányzik a fikciós szövegek vizsgálatából sem, noha ott a poétikai formáltság és az implicit episztémológiai horizont kapcsolatának témája az uralkodó téma.

III.

Eredmények

A monográfia Mikszáth Kálmán kispózájának négy problémájával foglalkozik: a megismerés kérdéssel (amely magában foglalja a tudásra törekvő szubjektum és a világ viszonyát, valamint a megszerzhető ismeret megbízhatóságának, igazolhatóságának problémáját, amely összefügg a világnép paradigmáival), a politikai kozmosz megalkotásával az országgyűlési karcolatokban, Mikszáth előszóorozat formájában megírt magyar regénytörténetének előadásmódjával, valamint a történelem megjelenítésével Mikszáth novelláiban. Csupa olyan szempontról van szó, amelyek éppen a jelen irodalmiság-tudatunk szempontjából fontosak, ezért a Mikszáth-kispóza termékeny újraolvasását teszik lehetővé

Az első nagyfejezet a megismerés témáját vizsgálja Mikszáth novellisztikájában, és a témának ezt a kitüntetett szerepét igazolja, hogy valamiféle ismeretelméleti keret felvázolása a szerző legtöbb novellájában megfigyelhető. Ismeretelméleti szkepszis egyes novellákban tételesen megfogalmazódik, még ha nem is olyan diszkurzív precizitással, mint a később tárgyalt politikai publicisztikában („igazat talán nem is lehet írni”; „Ebből láthatja az olvasó, milyen nehéz valamit híven konstatálni, amit az ember nem lát, s milyen nehéz valamit híven

leírni, amit az ember lát.”), másrészt gyakran befolyásolja a szövegek poétikai megformálását. A megismerés folyamatának ábrázolásához a megismerő szubjektum ontológiai pozíciójáról is mondani kell valamit, márpedig ez a kezdődő modernség egyik kulcsproblémája. Kiindulópontként *A szép Bulykainé* című novella szolgál, amely egy fiktív szereplő-narrátorral beszélgeti el, hogyan lett Bulykainé szépségének magasztalójává: a változáshoz, Bulykainé szépségének belátásához a saját identitásának megváltozása vezetett, de éppen ezt a változást, a tudás és az új identitás megszerzésének történetét a novella egy ellipszisbe utalja, mintegy azt sugallva, hogy a megismerés folyamata megismerhetetlen, az identitás megváltozása nem megfigyelhető. *A szép Bulykainé* párdarabjában, *A paraszt konteszb*ben nem a megismerő alany, hanem a megismerés tárgyául szolgáló személy identitása a kérdés, a hamis és valódi én elkülöníthetősége, és ebből a szempontból Mikszáth írása a világirodalom kortárs novellisztikájának igen fontos darabjaival (elsősorban Csehovval) tart kapcsolatot.

A Mikszáth-szövegek gyakorta felkínálják az értekezésként olvasás lehetőségét is, amelynek fontos aspektusa az exemplum-szerkezet: előrebocsátanak egy általános tételt, majd az elmondott történet ezt illusztrálja. De sok novella önmagában is, még gyakrabban több novella egymással szembesítve azt sugallja, hogy az exemplum paradigmatis alkalmazhatósága kérdéses, hasonló szituációknak egészen eltérő kimenetele lehet, az emberi viselkedés nem könnyen értelmezhető elvont sémák alapján.

A megismerési folyamatok megfigyelése szervezi elsősorban a gyermektörténeteket, amelyekben fellép egy jóindulatú apafigura, aki részben azért figyel oda a gyerekek tanulási, megértési kísérleteire, hogy segíthessen nekik, részben azonban a megismerési folyamatok megfigyelése révén általános tudásra akar szert tenni. Tekintettel a gyerekek gyakori tévedéseire azt mondhatjuk, a gyerekek bizonytalanok és tétovák; a helyes logikai lépésekkel elért, de az elégtelen tudásból adódóan téves végkövetkeztetések a megismerés korlátaira irányítják a figyelmet, mert az apafigura gyakran csak egy apóriáig vagy saját tudáskorlátainak belátásáig jut el megfigyelései révén. Az egyetlen gyermekalak, aki kételytelen magabiztossággal cselekszik, a pusztító őserőként leírt, ösztönösen cselekvő Ponci is alulmarad a szinte mitikus összecsapásban a széleskörű tapasztalatok alapján tervező én-elbeszélővel szemben (*A Ponci bűnhődése*). Ennek ellenére a gyereknovellák többségének nem az a tanulsága, hogy a magabiztos felnőtt rendelkezik megbízható tudással a világról, és ezt előbb-utóbb a gyermek is megszerzi, hanem hogy a gyermeki bizonytalanságok megfigyelése a felnőttet is kibillentí magabiztosságából, és rádöbentí megismerési lehetőségeinek bizonytalanságára.

A másik megértése a magunk megértését is jelenti a másikhoz képest, a világ megismerése, a magunk megismerése a világban. Bár ezeket a belátásokat a korábban elemzett novellák is sugallják, fontos *A tertium comparationis* című elbeszélés, amely meglehetősen didaktikusan fejtegeti ezt a kérdést: a magunk értékeléséhez feltétlenül szükséges, hogy idegen, külső kontextushoz is hozzámérjük magunkat. A didaxis erőteljes jelenlétét az igazolja, hogy kollektív hiedelmeket, a törzsi jellegű nemzeti önismeretet próbálja aláásni.

Népszerűségét Mikszáth *A tót atyafiak* és *A jó palócok* sikerén túl elsősorban politikai publicisztikájának, az országgyűlési karcolatoknak köszönhető. A sajtótörténeti vizsgálódás eredményeképpen megállapíthatóvá vált, hogy ennek műfaját – a politikai satíra bizonyos előzményeire alapozva – lényegében ő alakította ki. Ilyen típusú, a törvényhozás napi működéséről általános, hangulati szinten beszámoló írás az 1880-as évek elején a napilapokban nem volt, de néhány év elteltével már a legtöbb lapban lett, sőt később már a *Pesti Hírlap*ban sem egyedül ő írt ilyeneket. Amikor pedig hosszabb-rövidebb időre elhagyta a lapot más vállalkozások (a *Magyar Hírlap* vagy az *Országos Hírlap*) kedvéért, „A t. Házból” című karcolatok továbbra is megjelentek. A karcolatok beszédmódjának legfontosabb jellegzetessége, hogy (az első hetek bizonytalanságai után) elszakadnak a politikai satírától, amely a fennálló hivatalos értékrendet elfogadva az efemer gyakorlatot kritizálja, és egy alapvetőbben szubverzív stratégiát alakítanak ki, amely a politikum dignitásának általános tagadásán munkálkodik. A politikus tevékenységét nem abban a küldetéses, kvázi-szagrális szférában helyezi el, mint a hivatalos diskurzus, hanem hétköznapi mesterségként ábrázolja. Ennek egyik fontos eszköze, hogy nemcsak a parlamenti munka nyilvánosságnak szóló részéről, az üléstermi vitáról számol be, hanem arról is, amit a képviselő az ülésteremben akkor csinál, amikor nem ő beszél, és mindarról, amit üléstermen kívül csinál: a folyosón, a büfében, a karzaton vagy akár az utcán. Ha a képviselők ebben az ábrázolásmódban unatkozó, hozzá nem értő, szórakozást kereső, esetleg komikus alakoknak bizonyulnak, azt a karcolatok nem hibás társadalmi gyakorlatként kritizálják (ahogyan a satíra felháborodása követelné), hanem elfogadják a normális gyakorlatnak, amit azonban felszabadító nevetéssel kikacagnak.

A degradálásnak vannak stiláris eszközei, gyakori a stílusparódia is, de magukat a szónokokat nem parodizálja, legfeljebb kissé tömörített, jellegzetes részleteket idézve hagyja, hogy magukat tegyék nevetségessé (pl. „az öreg Lakatos le akarja rázni a nemzet testéről az osztrák piócat.”). A szövegek egy része megalkotott, esetleg fiktív elbeszélőt léptet fel, de a narrátor mindenképpen érzékelhető. Olyan elbeszélői nézőpont a jellemző, amely egy korlátlan szelekciós hatalom birtokában irányítja hol erre, hol arra az olvasói figyelmet,

váltogatja a helyszíneket a fő cél, a szórakoztatás érdekében. Bár a politikai karcolat hangsúlyozottan nem fikciós műfaj, az események tényleges tartalmával, az igazság megismerhetőségével kapcsolatban itt-ott megfogalmazódnak kételyek. És Mikszáth tudatosan reflektál a politikum diszkurzív természetére is, hogy tudniillik minden politikai cselekvés és minden megnyilvánulás értelmezésre szorul, és a különböző, akár egymást kizáró értelmezések is lehetnek egyaránt igazak. Egyrészt mert a nézőpont, a saját helyzet is meghatározza, mi lehet egy személy számára igaz, másrészt egy hibátlan logikai lépésekkel nyert következtetést igaznak lehet elfogadni akkor is, ha ellentétes egy másik, szintén hibátlan logikai lépésekkel elért következtetéssel.

A harmadik fejezet Mikszáth irodalomtörténeti előadási stratégiáit vizsgálja, mégpedig az élete utolsó éveiben, a „Magyar regényírók képes kiadása” című könyvsorozat köteteihez írt életrajzi bevezetők alapján, melyek összeolvashatók egy magyar regénytörténeté. A vizsgálódást az irodalomtörténet-írás lehetőségeiről folyó kurrens nemzetközi diskurzus teszi aktuálissá, amely a történelem ábrázolásának Hayden White *Metahistory*jával kezdődő kritikáját folytatja az irodalomtudományban. Mikszáth az akkori irodalomtörténet-írással szembeállítva hallatlan tudatossággal reflektál az irodalom mint rendszer működésére. Irodalomtörténeti fejtegetéseiben nagyon nagy hangsúlyt fektet a közönség, a befogadás témájára, az irodalmi produkció és a közönség viszonyát dinamikusan fogja fel: a közönség nem eleve adott, hanem fejleszhető, létszámában növelhető, de a közönség (változó) igényei is visszahatnak az irodalmi termelésre. Minthogy az életrajzi érdekű műfajon belül a magyar írói karrierlehetőségeket akarja elsősorban leírni (jelenünkből visszatekintve különösen érdekes, amit a nőírók lehetőségeiről mond), központi jelentőségű lesz az irodalmi intézményrendszer kialakulásának, fejlődésének szempontja. Mivel magát az irodalmat, például a műfaji keretek alakulását is egy rendszer kibontakozásaként ábrázolja, jelentőséget tulajdoníthat nem kanonizált műveknek is. Sikerült kimutatni, hogy a rendszerszerű szemlélet a mikszáthi megközelítés olyan jelentős elméleti teljesítménye, amelyhez hasonló az akkori irodalomtörténészek (Beöthy Zsolt vagy Bodnár Zsigmond) nem értek el, és amelynek eredetiségét és jelentőségét csak a legutóbbi évtizedek irodalomtudományának eredményei alapján tudjuk igazán értékelni.

A kifejtés során Mikszáth főleg az ellentétezés logikai stratégiájával dolgozik, de az ellentéteket általában megengedő, megszorító modalitással adja elő. Ez a nem szintézisreteremtő dialektika egyszerre mutat érvényesnek ellentétes minőségeket, kerülve a végérvényes, egyszerű minősítéseket, ami összefüggésbe hozható az életműre általában is jellemzőnek tartott relativizmussal. Feltűnő a narratív és a leíró-értékelő részek

különnemősége a szövegekben. Az utóbbiak fokozott figurativitásukkal válnak el az életrajzmeséléstől. Ezt az irodalomtörténetre általában is jellemző tendenciát Mikszáth mint irodalomtörténetet író szépíró végletesebben mutatja meg. A klasszikus retorikai hagyomány is egyszerűséget követelt a *narratiótól* és teljes retorikai felvértezettséget a meggyőzésre hivatott részekről; az időben kifejlő életrajz előadására a narráció, míg az irodalmi produktum mint statikus entitás leírására a metaforikus azonosítás alkalmasabb. Az irodalmi mű leírására Mikszáth előszeretettel alkalmazza az íz, zamat, szag metaforáit, és ezek a metaforák arra is alkalmasak, hogy a kedvcsináló bevezető műfaján belül kötelező pozitív értékelés látszólagos hangoztatása mögött kételyeket keltsen az irodalmi értékelés tartalmát illetően. Amikor Mikszáth Kemény Zsigmondot páncélos vitéznek, regényeit túl sok téglából épült kolosszusoknak nevezi, ezek a képek hiába sugallnak nagyságot és erőt, abban a speciális formában, ahogyan ténylegesen megfogalmazódnak, végül mégis negatív értékítéletet tartalmaznak. A magyar föld szagának az esszéekben folyton visszatérő metaforája egyrészt összekacsolódik a nemzeti-konzervatív ideológiával, az irodalom nemzeti szellemének követelésével, de ezt az ideológiai tartalmat el is bizonytalanítja, éppen mert a metafora ellenáll az egyértelműsítő, diszkurzív kifejtésnek, és könnyen indít meg ellentmondásos jelentésképződési folyamatokat. Mikszáth intellektuális habitusának megfelelően az ellentétek logikája a különböző aspektusokat egyszerre tekintetbe vevő elfogadásban oldódik fel, míg a figuratív értékelés ellentétes minőségeket egyszerre implikál.

Az utolsó fejezet arra vállalkozik, hogy történelmi tárgyú novellákat elemezzon, ami úttörő vállalkozásnak látszik, hisz ettől a feladattól eddig az irodalomtudománynak mind a novellákra, mind a történelmi tárgyú művekre koncentráció ágazata elzárkózott. A múlt posztmodern irodalmi megközelítései azonban, amelyek éppen a múlt megismerés-lehetőségeire kérdeznék rá, a történettudomány elméleti kereteinek újabb átrendeződésével együtt új olvashatóságot teremtenek a Mikszáth-novellák számára. Egy a témát elvi szempontból tárgyaló publicisztikai szövegében Mikszáth elvileg is megfogalmazta, mit tart a történetírásról. A novellisztika elemzése érdekében négy szempontot emeltem ki, ahol Mikszáth – noha alapvetően a 19. századi történelemelméleti vitákban megfogalmazott (csak többnyire nem domináns) nézeteket foglal össze – a jelenünkben leginkább elfogadott szemlélettel rokon álláspontot fogalmaz meg. Ezek: a fantázia szerepe a múlt megismerésében; a történetírás mint elbeszélés; hogy a múlt egymással versengő alternatív magyarázatok, értelmezések, narrációk formájában létezik; hogy a múlt megismerése nem szorítkozhat az elit életére.

A múlt ilyesfajta tárgyalására Mikszáth ebben a cikkében is a jogi megközelítést ajánlotta, és történeti tárgyú novellái feltűnő gyakorisággal foglalkoznak régi perekkel, jogesetekkel. A per egyrészt alkalmat ad arra, hogy eltérő értelmezések versengjenek egymással – a Mikszáthnál szokásos ismeretelméleti szempont itt is megjelenik – de a perek általában nem ezen az alapon dőlnek el, hanem a mindig önkényes hatalom saját politikai, ideológiai játszmáinak, vagy akár pillanatnyi szeszélyeinek megfelelően. Éppen az alsóbb perspektíva érvényesülését jelzi, hogy a novellaszereplőket a nagy történelmi mozgások, nemzeti kérdések általában nem érdeklik, a novellák értékhierarchiájának csúcsán a hétköznapi túlélés biológiai értékei helyezkednek el.

Nagyon gyakori a hivatkozás történeti forrásokra. Ezek gyakran fiktívek, és pusztán az elhithető apparátus részét képezik. Előfordul azonban, hogy maga a szöveg is elárulja, hogy a forrás csak a fantázia gerjesztőjeként szolgál a történelmi elbeszélés kiindulópontjául. Az olyan novellák, mint a *Szontágh Pálné* vagy a *Frivol akta*, játékosan elárulják, hogy a forrásban épp az nincs meg, amiről a novella szól, és hogy az az írói képzelet szüleménye: a forrás önmagában nem elég a múlt megismeréséhez, hanem narratív értelmezésre szorul.

A mikszáthi kispróza kísérletezett múlt és jelen közvetlen szembesítésével is, akár fantasztikus keretfikciók segítségével (*A megkonfundált kísértetek*), akár a jelen a múlt közvetlen folytatásaként felfogni igyekvő ceremoniális emlékezet kritikus bemutatásával, akár a múlt olyan elbeszélésével, amely stiláris stratégiáit és kommentáló diskurzusát a jelen politikai zsurnalisztikájából veszi. Ez részben jelenti az olyan társadalmi működések kritikáját, amelyek a múlt folytonosságára alapozva legitimálnak káros gyakorlatokat, részben tudatosítja, hogy emelkedett státusát a múlt elsősorban történelmi előadás stiláris teljesítményének köszönheti

IV.

A munka témakörében készült publikációk jegyzéke

1. Hogyan olvassunk újra Mikszáthot? Eisemann György: Mikszáth Kálmán. *BUKSZ* 1999, 380–387 (kritika).
2. Az anekdota és Mikszáth. *Protestáns Szemle* 51 (8. új), 1999, 182–192. Továbbfejlesztve: Az anekdota fogalmáról. In Szegedy-Maszák Mihály–Hajdu Péter (szerk.): *A romantika: világkép, művészet, irodalom*. Budapest, 2001, Osiris, 66–81.
3. A Mikszáth kritikai kiadás 39. kötetéről. *Irodalomtörténeti Közlemények* 104, 2000. 185–196.
4. A nyelvi heterogenitás, a tökéletes nyelv és a megértés problematikája Mikszáth Kálmánál. In *Találkozó poétikák: A 70 éves Szili József köszöntése*. Miskolc–Budapest, 2000, Miskolci Egyetem BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tszk. – MTA Irodalomtudományi Intézet, 41–52.
5. Mikszáth és a tótok. 2000, 2001 április 61–68, angolul: On the Ethnic Border: The Image of Slovaks in Kálmán Mikszáth's Writing. *Hungarian Studies* 15/1, 2001, 233–244, továbbfejlesztve: On the Ethnic Border: The Image of Slovaks in the Writings of the Modern Hungarian Authors Mikszáth, Krúdy, and Márai. In Neubauer–Pope (szerk.): *A Comparative History of the Literary Cultures of East Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries*. Sajtó alatt: Benjamins.
6. *Mikszáth Kálmán összes művei* 39. köt. *Elbeszélések* 13. Kritikai kiadás. Argumentum, Budapest, 2001. 315 l.
7. Mikszáth Kálmán: *Novellák, karcolatok*. Válogatás, szöveggondozás és jegyzetek: Fábri Anna és Hajdu Péter. Budapest, 2002. Kortárs, 1265 l.
8. Novella vagy regényrészlet? Avagy adalékok Mikszáth poétikájához. In Zemplényi Ferenc–Kulcsár Szabó Ernő–Józan Ildikó–Jeney Éva–Bónus Tibor (szerk.): *Látókörok metszése: Írások Szegedy-Maszák Mihály születésnapjára*. Budapest, 2003. Gondolat, 159–174.
9. *Csak egyet, de kétszer: A Mikszáth-próza kérdései*. Budapest–Szeged, 2005. Gondolat–Pompeji, 268 l.
10. Egy Mikszáth-novella datálása. *Irodalomtörténeti Közlemények* 108, 2004, 483–491.
11. Humor a századvég íróinál. 2000 18, 2006/7–8, 27–38.
12. Narratív és retorikai stratégiák Mikszáth irodalomtörténeti szövegeiben. *ItK* 110, 2006, 257–279.
13. A megismerés lehetőségei Mikszáth novelláiban. *Literatura* 32, 2006, 419–437.
14. Egy baka és egy alkirály. A Monarchia balkáni katonai misszióinak visszhangja magyar íróknál. 2000 18, 2006/március, 59–70, angolul: Hungarian Writers on the Military Mission of Austria-Hungary in the Balkans: Viceroy Kállay and Good Soldier Tömörkény. Megjelenésre elfogadva: *Hungarian Studies*.
15. *Mikszáth Kálmán összes művei* 42. köt. *Elbeszélések* 15. Kritikai kiadás. Budapest, 2007. Argumentum.
16. A történelem a Mikszáth-novellákban. *Partitura* (Nyitra, Szlovákia) 1, 2007/2–3, 57–63 = N. Tóth Anikó (szerk.): *Mikszáth – hagyományok és értékek*. Nyitra, 2008. Konstantin Filozófus Egyetem, 73–84.
17. Cikkek, tárcák. 1898. január–június. Összegy. és „s. a.” r. Hajdu Péter. <http://mek.oszk.hu/06400/06494/06494.rtf>.
18. Cikkek, tárcák. 1898. július–december. Összegy. és „s. a.” r. Hajdu Péter. <http://mek.oszk.hu/07100/07121/07121.htm>.
19. Cikkek, tárcák. 1899. Összegy. és „s. a.” r. Hajdu Péter. <http://mek.oszk.hu/07400/07469/07469.htm>.

20. Cikkek, tárcák. 1903. Összegy. és „s. a.” r. Hajdu Péter. <http://mek.oszk.hu/08100/08168>.
21. Cikkek, tárcák. 1905. Összegy. és „s. a.” r. Hajdu Péter. <http://mek.oszk.hu/09300/09388>.
22. Digital editions of canonic texts: do such projects affect the canon? *Texto Digital* (Brazília) 6, 2010/2, 85–95.
23. History in Kálmán Mikszáth's Short Fiction. *Ilha do Desterro* (Brazília) No 59, 2010/jul-dez, 233–249.